

Šenovský zámek

a jeho osud

Šenovský zámek *a jeho osud*

Kolektiv autorů, členů Historicko letopiseckého aktivu Šenovského muzea,
Simona Slavíková, Jaroslav Bednář, Milan Pastrňák, Zdeněk Šebesta.

Šenovské muzeum 2018

Vážení příznivci nejen historie,

máte před sebou knihu, ve které její autoři z různých zdrojů vyhledali, shromáždili a časově seřadili nepřehledné množství informací, které se vážou k vzniku Šenova a následné historii, která byla úzce spojena se zámekem, jeho panovníky a správci.

Autoři publikují dohledané informace ze života panstva, velice podrobně uvádějí osoby, které Šenov spravovaly, rozvádějí jejich rodové vazby, vazby na okolní sídla a panství.

Když autoři knihy přišli s nápadem vydat publikaci k příležitosti výročí zbourání zámku, říkal jsem si, že vznikne krátká brožura, ve které bude jen pár všeobecně známých a dostupných faktů. Odhodlání, touha a nadšení získat nové informace, přiblížit je dnešní generaci a zanechat odkaz generacím budoucím, je to, co spojovalo všechny, kteří se na publikaci podíleli. Myslím, že kniha svým obsahem a rozsahem předčila všechna očekávání.

Sledoval jsem, jak s přibývajícím časem autoři objevují v archívech a kronikách nové vazby na místa a osoby mající vztah k šenovskému zámku, jak s těmito informacemi dále pracují. Z dostupných map a dalších podkladů byl následně vytyčen pravděpodobný obrys zámku přímo v terénu.

Děkuji celému kolektivu autorů za toto rozsáhlé dílo, jehož zpracování věnovali spousty svého času a prostředků. Děkuji, že získané informace si nenechali pouze pro sebe, ale podělili se o ně i s námi ostatními. Když už zámek nemáme fyzicky, ať nám jeho historii připomíná alespoň tato kniha.

2018

Ing. Jan Blažek

starosta města Šenov

Nejstarší historie Šenova a kraje, v němž se nachází

Milan Pastrňák

Obr. 1. *Mlhy nad šenovskými loukami okolo řeky Luciny.*

Nejstarší historie Šenova je zahalená mhou dávných věků, podobnou mlhám, do nichž se čas od času zahalují šenovské louky okolo řeky Luciny.

Z mlhavých a neurčitých zpráv o nejstarších událostech, které se snad zde kdysi dávno odehrávaly, nejasně vystupují nástiny historie tohoto kraje na pomezí Slezska a Moravy. Postupně dokreslené artefakty s dobovými záznamy získávají zřetelné kontury událostí vytvářejících široký obraz dějin této oblasti, včetně Šenova, šenovského zámku a panství.

Krajina okolo soutoku řek Odry s Opavou, Ostravice s Lucinou, v nichž se setkávají současné hranice Moravy a Slezska, má svou starou, prastarou historii. Obývána byla již v dobách pradávných, pravěkých. Důkazem jsou archeologické nálezy učiněné neda- leko města Ostravy, na vrchu Landeku¹ nad soutokem řek Odry a Ostravice, místa od Šenova nepříliš vzdáleného. Mnohé další nálezy dokladující kontinuální osídlení tohoto kraje až do současnosti. Přírodní dispozice předurčila tento prostor jako, místo, jímž již odpradáva vedly trasy zvěře migrující z jihu na sever a ze severu na jih evropské- ho kontinentu, za ní táhli její lovci. Tímto krajem vedla jedna z větví bájně „Jantarové stezky“, po níž již před naším letopočtem putovaly obchodní a vojenské výpravy Říma- nů. Existenci této prastaré „evropské magistrály“ dokazují nálezy antických římských mincí učiněné rovněž na několika místech poblíž Šenova.² Před mnoha staletími tudy

procházely skupiny lidí, ba i celé kmeny, které hledaly vhodné místo k životu. Žili zde Keltové, následně Germáni a o několik století později zde přišli Slované. Archeologové prozkoumali pozůstatky středověkých hradišť – na Landeku a také v poněkud vzdálené Podoboře nedaleko Těšína.

V minulosti tento kraj na jihu Slezska náležel k různým správním uskupením.

V 9. století a na počátku 10. století k Velké Moravě a snad také k Holasicku. Následně byl součástí Opolska a posléze Těšínského knížectví.³

Kraj v povodí řek Odry, Opavy, Ostravice a také Luciny byl vždy významným místem tranzitu. Na katastru současného Šenova, či v nevelké vzdálenosti od něj, se setkávaly významné středověké cesty vedoucí od Olomouce, které po překonání řeky Ostravice směřovaly dále do Krakova. Uvedená cesta se u Ostravy setkávala s trasou spojující severozápad Evropy s jihovýchodem a vedla Slezskem podél řeky Odry a od Opavy přes město Ostravu k Těšínu a Jablunkovským průsmykem do Uher. Poblíž těchto starých tras postupně vznikaly první osídlené lokality.

Osídlení, které předcházelo založení Šenova, snad existovalo již v 11. století. Dvorec či osada, která Šenovu předcházela, se však nazývala jinak, nežli je tomu v současnosti. Historikové se vesměs shodují s názorem badatele Vincenta Praska, který uvádí jako místo prvního osídlení současnou část Šenova zvanou „Vraclav“. Pojmenování je odvozeno od starého slovanského jména Vratislav.

„Vraclav“, rovněž psaná jako Wratislav, ze západu přiléhá k historickému centru Šenova. Můžeme se domnívat, že se osada nacházela na nevelké rovinaté plošině, rozkládající se západně od nynějšího šenovského kostela, z jihu a ze západu ohraničené prudce klesajícími svahy k rovinatému údolí řeky Luciny a k potoku Křivci. Dle této terénní dispozice je možné usuzovat, že v těchto místech mohl být vystavěn dvorec - první sídlo zdejšího vladyky. Zakládání dvorců souvisí se změnou rozvrstvení středověké společnosti a vznikem první šlechty. Dvorce, jakási menší dřevěná hradiště, byly obvykle situovány v centrální části území, které panovník udělil odměnou za věrné služby členu své družiny lénem.

Dvorec, či menší osada, byla obvykle chráněná pouze terénem a lehčí kůlovou ohradou, plotem. Uvnitř stávala obydlí jeho držitele a jeho nejbližších. Panské sídlo obvykle představovala výstavnější jednopatrová dřevěná budova. V její blízkosti byla často vystavěna kaple nebo kostelík.

Postupem času docházelo k navyšování počtu obyvatel, s tím také narůstal počet jejich obydlí, která musela být stavěna rovněž mimo vlastní obvod dvorce. Význam jeho opevnění tím zanikl. Zabezpečeno bylo pouze sídlo vladyky. To bylo obvykle doplněno obrannou věží a k budovám přiléhajícími hradbami. Vznikala tak první opevněná sídla

šlechty, tvrže.⁴ Tímto způsobem došlo patrně rovněž na Vraclavi ke vzniku první šenovské tvrže.

Název „Vraclav“ je zřejmě odvozen od jména jejího prvního držitele, blíže neznámého Vratislava. Zřetelně se však nabízí spojení názvu „Vraclav“ se slezským městem Vratislaví. První obyvatelé Vraclavi mohli odtamtud pocházet.

Velice romantickou se jeví představa, že pojmenování souvisí se jménem českého krále Vratislava II., jehož mocenské aktivity zasahovaly také do Slezska a Polska. V roce 1076 Vratislav, tehdy ještě kníže, uskutečnil vojenskou výpravu proti polskému panovníkovi, od roku 1076 králi, svému švagru Boleslavu II. Smělému, který přestal platit českému panovníkovi roční tribut 500 hřiven stříbra a 30 hřiven zlata. Vratislavovo vojsko však bylo kdesi na území později vzniklého Těšínska Boleslavem II. poraženo. Poláci pak údajně Čechy pronásledovali až na Moravu.⁵ Český kníže Vratislav táhl se svým vojskem do Krakova jistě tehdejší nejvýznamnější středověkou obchodní trasou, která v 11. století spojovala jihozápad Evropy se střední Asíí.⁶ Úsek této cesty mezi Olomoucí a Krakovem procházel také krajem okolo řek Ostravice a Luciny. U ní, v místech současné šenovské Vraclavi, mohl kníže Vratislav rozbít svůj tábor. V prostoru mezi řekami Ostravicí a Lucinou mohlo dojít k onomu zmiňovanému vojenskému střetu. Výpravy, ať již vojenské či kupecké, byly vždy nejzranitelnější při překonávání vodního toku. Staré názvy osídlených míst u řeky Ostravice, Vratimov („Ratimov“) a Hrabová („Grabova“ čili „Hrobová“), rovněž o mnohém vypovídají. Úvaha o možném vzniku názvu místní části Šenova zvané Vraclav se však v této souvislosti jeví příliš odvážná.

První písemné zprávy o osídlených místech v jižním Slezsku pocházejí z poloviny 12. století. V listině papeže Hadriána z roku 1155 je zmiňován hrad „Tescin“ - Těšín. O založení města Těšína vypráví zajímavá legenda „O třech bratrech“, kteří se zde u studánky sešli a těšili se ze shledání tak dlouho, „až v místě jejich setkání založili město Těšín“. Pověst však klade založení Těšína již do roku 810.⁷ Pověsti, přestože je není možné považovat za zcela věrohodné, však často představují jediný zdroj informací o dějinách daného kraje a konkrétního místa. Hradiště u jakési obchodní stanice na Zámeckém vrchu v Těšíně nad brodem přes řeku Olzu mohlo existovat již v 9. století.

Těšínský hrad byl centrem Těšínské kastelánie, území k hradu náležící patrně zasahovalo až k řece Lucině, nikoli však k řece Ostravicí.

Do poloviny 13. století nebylo možné přesně určit, kterému panovníkovi kraj mezi řekami Ostravicí a Lucinou náležel. Hranice mezi Opolským knížectvím a Olomouckým biskupstvím, jejichž moc se zde střetávala, ještě nebyla stanovena.

Nebylo ani zřejmé, pod kterou diecézí kraj na pomezí Moravy a Slezska spadal. V roce 1229 proto svolal papež Řehoř IX. speciální komisi, jejímž úkolem bylo rozřešit spor

mezi olomouckým biskupem Robertem a vratislavským biskupem Vavřincem o církevní příslušnost tohoto území.⁸

Od počátku 13. století počali slezští a čeští či moravští panovníci usilovat o pevnější připojení této části Slezska ke svým majetkům. Rozpoznali význam tohoto území, jehož ovládnutí umožňovalo kontrolu významných obchodních cest vedoucích tímto krajem. Započali proto s jeho kolonizací, spočívající v jeho osídlení svými lidmi – leníky. Za tímto účelem zvali do kraje nové osadníky ze svých vzdálených držav, často i z německých zemí.

Ze strany slezské, čili Opolského knížectví, se jednalo o tak zvanou „klášterní kolonizaci“. S podporou knížete byly zde, „v pustinách“, zakládány kláštery, kolem nichž se započala formovat infrastruktura potřebná k jejich fungování. Příkladem je založení filiálního kláštera benediktinů z Týnce u Krakova v Orlové v roce 1227.⁹

Ze strany české či moravské byl osídlovací proces veden osobami za tímto účelem pověřenými českým králem. Nejprve jím byl comes Arnold de Hückenswagen, který již v roce 1239 dlel na hradě Starý Jičín (Ditschin). Do jeho pravomoci spadala správa a osídlování území východně od řeky Odry, na severu zasahující k řece Ostravici. Následně se osídlování kraje na pomezí Moravy a Slezska ujali olomoučtí biskupové. Nejvýznamnějším z nich byl Bruno ze Schauenburka, mezi lety 1245 (1247) až 1281 biskup olomoucký, přítel a rádce krále Přemysla Otakara II. Kolonizace tohoto doposud jen málo osídleného území, kdy se obě strany snažily pro sebe získat jeho co největší část, nebyla ani zdaleka poklidnou záležitostí. Prerostla v místní válku mezi Opolským knížectvím a Olomouckým biskupstvím.¹⁰

V roce 1256, za účasti českého krále Přemysla Otakara II., došlo k dohodě smluvně stanovující hranici mezi Opolským knížectvím a Olomouckým biskupstvím.¹¹ Z důvodů již probíhající kolonizace, při níž se v tomto prostoru navzájem prolínaly majetky olomouckých biskupů s majetky opolských knížat, však nebylo možné průběh dohodnuté hraniční linie konkrétně stanovit. Určeno bylo proto pouze její směřování podél toku řeky Ostravice k Uhrám. Dle této dohodou stanovené hranice kraj severovýchodně od řeky Ostravice, včetně území na němž se nacházela osada Vraclav a později Šenov, měl náležet k Opolskému knížectví.

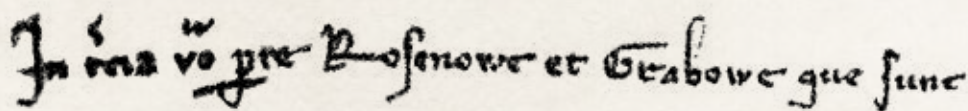
Šenov, byl údajně prvně zmiňován v již roce 1245. Následně byl zapsán jako „Sonow“ v dobových záznamech v letech 1254 a 1258. Uvedená data a letopočty pocházejí z pera historika Vincenta Praska.¹²

Jistý „Szonow“ (Šenov) byl zmiňován také v roce 1256. Král Přemysl Otakar II. tehdy nabádal olomouckého biskupa Bruna k navrácení tří vesnic opolskému knížeti.¹³ Není však zcela zřejmé, zda se jedná o náš Šenov na řece Lucině.

Olomoucký biskup Bruno zval na nově získané území osadníky ze svého dřívějšího působiště, z kraje okolo německého Magdeburgu. Správou založených vsí a újezdů pověřoval své leníky, úředníky a fojty, kteří se již osvědčili ve správě a držení biskupských statků na severu Moravy a ve Slezsku. Vytvořil tak v tomto prostředí zcela novou, pevnou organizaci správy majetků diecéze.

V roce 1267 sepsal Bruno ze Schauenburka poslední vůli. V tomto zajímavém dokumentu sepsaném 14 let před svou smrtí, vyjmenovává újezdy k Olomouckému biskupství náležící a také způsob jejich nabytí.¹⁴ U některých z nich uvádí, že k biskupství patřily od „pradáвна“. Severní část jeho držav vymezuje dvěma újezdy: „... Furaz vo pre Rosenowe et Grabowe.... Zatím co u „Grabowe“ – Hrabové se jedná o určení zcela zřetelné, nejasné se jeví pojmenování u Hrabové ležícího biskupského újezdu „Ruosenowe“, či „Riosenowe“. Tento název, snad „Rosenove“, byl v minulosti většinou překládán jako „Rožnov“. Z hlediska zeměpisného však toto určení značně pokulhává. Současní mladší historikové tvrdí, že v závěti jsou uvedeny nedaleké Proskovice.¹⁵ V úvahách vycházejí z „pouhých“ několika záměn písmen v zápisu.

Obr. 2 Detail ze závěti biskupa Bruna z roku 1267 s částí textu, v němž jsou zmiňovány biskupovy majetky. Na horním řádku jsou zapsány „Rosenovwe et Grabowe“.

V textu je však zřejmé, že za písmenem „R“ následuje další, obtížně určitelné písmeno a po něm je zapsáno písmeno „o“. Jen stěží lze posoudit správnost překladu, avšak „...Senowe“ z něj zřetelně ční.

V období po zmiňovaném smluvním stanovení hranice v polovině 13. století, jejíž průběh byl stanoven jaksi neurčitě podél toku řeky Ostravice, nebylo možné přesně určit, zda tehdejší Šenov – „Sonow“ náležel opolskému knížeti, či Olomouckému biskupství.

Někteří badatelé vyslovili názor, že Šenov byl založen a osídlen podobně jako některé vesnice v okolí, Řepiště, Sedliště, Vratimov, Kunčice, Bartovice,¹⁶ také Polská Ostrava, která se v období po roce 1297 nazývala „Vedisch Ostra“, Lužickými Srby. Lužičtí Srbové do kraje v povodí řek Odry, Ostravice a Luciny přišli až po roce 1278, za panování Otty Braniborského v Čechách. Na přelomu 13. a 14. století je v tomto kraji doložen hrabě Sigefried de Baruth, původem z Lužice, který v roce 1303 vlastnil hrad Landek.¹⁷ Je pravděpodobné, že se jeho lidé usadili rovněž na pravém břehu řeky Ostravice. Ve smlouvě o hranici z roku 1297 jsou uvedeny „Barutovy statky“ ležící naproti Paskova a Hrabové.

Mohlo se jednat o výše uvedené lokality, které však ještě nedosahovaly velikosti vesnice a byly pouhými osadami. Ve většině případů Lužičtí Srbové splynuli s místním obyvatelstvem, pouze výjimečně založili nové vesnice, které byly výhradně jimi osídleny. Někdy uváděné tvrzení, že Šenov údajně založil již před rokem 1297 hrabě Jindřich z Baruthu, původem z Lužice, a nazval jej Vraclav,¹⁸ není odpovědně doloženo.

V období druhé poloviny 13. století, v době takzvané velké kolonizace, byly v našem kraji „ve velkém“ zakládány nové vesnice. Patrně tehdy došlo k začlenění již existující osady Vraclav do nově vyměřené lánové vsi.

Novými osadníky, přibývalými převážně z německy mluvících zemí, byla pojmenována „Sonow“. Nový název překryl původní slovanský název Vraclav. Ten se zachoval pouze jako název osady, která se stala součástí Šenova.

Název „Sonow“ nese typické znaky názvů obcí, jež jsou odvozeny od německého základu slova a doplněny slovanskou koncovkou „-ow“. V našem případě od německého slova „Sonne“ – slunce, k němuž byla připojena slovanská koncovka „-ow“.

V době plánované „kolonizace“ kraje byly názvy nově založených vsí obvykle odvozeny od jména jejich zakladatele, lokátora a zakončeny německou koncovkou „-itz“, „-dorf“ či „-walde“, možno uvést vesnice Barthultowitz (Bartovice), Cuncindorf (Kunčice), či Peterswalde (Petřvald).

Po vzniku samostatného Těšínského knížectví okolo roku 1290 usiloval první těšínský kníže Měšek I. o konkrétní stanovení hranic svého Těšínska. Využil vhodné situace, dobrých vztahů s královským rodem Přemyslovců a inicioval stanovení hranice mezi Olomouckým biskupstvím a Těšínským knížectvím na řece Ostravici. Dne 2. srpna 1297 byla v Ostravě sepsána za přítomnosti těšínského knížete Měška, opolského knížete Bolka a zástupců olomouckého biskupa smlouva, která konkrétně stanovila hranici na řece Ostravici. Kraj u řeky Luciny byl začleněn do teritoria Těšínského knížectví. Šenov se stal majetkem těšínského knížete.¹⁹

Někteří starší historici rovněž uváděli, že Šenov založil jistý „Suenson“ (Svenson – česky snad Světoš), po němž vesnice získala své jméno – „Sonow“. „Swenssone“ - údajný korouhevník těšínského knížete, který v roce 1297 byl jedním ze svědků sepsání zmiňované smlouvy o hranicích. Z dalšího však vyplývá, že držel pouze ves Hradiště, v soupisu obcí sepsaném na počátku 14. století zapsanou jako „Grodische Willa Suessonis“.²⁰

Na počátku 14. století bylo rovněž rozhodnuto o jeho církevní příslušnosti. Šenov, psán jako „Sonow“, je uveden v soupisu obcí povinovaných odvodem desátek Vratislavskému biskupství „Liber fundatios episcopatus Vratislaviae“, v jeho části – takzvaném Újezdském registru – „Registrum Wyasdense“.²¹

Zápis je možno považovat za první, skutečně věrohodnou zprávu o Šenově.

První známí držitelé Šenova

Milan Pastrňák

Po stanovení hranice mezi Olomouckým biskupstvím a Těšínským knížectvím na řece Ostravici v roce 1297 se Šenov stal majetkem těšínského knížete. Spravoval jej, tak jak bývalo zvykem, prostřednictvím svého leníka, jehož jméno nám však není známo. V roce 1338 je však poprvé uveden jeho držitel, který se po svém majetku psal s přídomkem ze Šenova - „von Schonau“, či „von Schönow“.

Šašci a Lvíci ze Šenova

Prvními doloženými držiteli Šenova byli páni, kteří se psali s predikátem od něj odvozeným - „von Schonau“. Jejich jména se objevují na listinách těšínských knížat, vydaných ve 14. a 15. století. Uváděny jsou dva rody píšící „ze Šenova“. Nejprve jím byl rod Sašků („Sasske“) a následně rod Lvíků („Lwik“).

Znakem „pánů ze Šenova“ bylo jakési prazvláštní zvíře, tvořené přední polovinou jelena a zadní částí ryby - „jelenoryba.“ Stejného znaku byli též páni Rudští z Ruc (Rudz) a méně známý rod píšící se „z Pohoří“ (Pohorský),¹ z čehož možno usuzovat, že tyto rody byly s pány „ze Šenova“ spřízněny a odvíjejí se od společného prapředka - rytíře erbu „jelenoryby“.

Prvním písemně doloženým držitelem Šenova z tohoto rodu byl člen družiny těšínského knížete, jeho hejtman a maršálek - „Sasske von Schönow“. Uveden je jako svědek prodeje vsi Malých Kunčic („wenig Kuntzendorf“) zapsaného dne 21. 12. 1388.²

Jméno „Sasske“, později psané také jako „Schaschke“, neb „Schaske“, místní historikové překládali jednoznačně jako „Šašek“. Vedla je k tomu patrně fonetická podobnost a Znak pánů ze Šenova Obr. 1. určitá snaha o český překlad jména převzatého z německého jazyka, které označovalo obyvatele Saska - Sase.

„Šašek“ ze Šenova dosáhl na dvoře těšínského knížete Přemysla I. Nošáka významného postavení, byl jeho maršálkem, hejtmanem na Velkém Hlohově. „Sasske, hauptman czu Grossen Glogow“,³ tak je zapsán dne 30. 7. 1392 jako svědek prodeje Velkých Ocháb. Jistý Šašek de Mosgrund je na Těšínsku připomínán již v roce 1376.⁴ Snad mohl být

Obr. 1. Znak pánů ze Šenova.

tímto „Saškem“, který mezi lety 1376 a 1388 od těšínského knížete obdržel Šenov a počal se po něm psáti „ze Šenova“. Na Šenově, tehdy psaném jako „Schönöw“, též „Schonau“, byl tudíž pánem leník těšínského knížete, původem ze Saska - Sas. Rozloha tehdejšího Šenova není známá, vyskytly se názory, že k němu náležel rovněž sousední Šumbark. Schasske, či prý Šašek, se v Šenově usadil a vystavěl v něm své sídlo, tvrz. Starší historikové uváděli, že se v Šenově údajně nacházela „vodní tvrz“. Jejich úvahy vycházely především z faktu, že držitel Šenova zastával vysoký úřad na dvoře těšínských knížat a jeho sídlo jistě odpovídalo jeho postavení. Z polohy Šenova u široké nivy okolo řeky Luciny pak rovněž dovodili, že se jednalo o „vodní tvrz“.

Sídlo držitele Šenova, panský dvůr s tvrzí, bylo vystavěno uprostřed tehdejšího osídlení vesnice, mezi původní částí na Vraclavi a částí vesnice založené v období plánované kolonizace – zvané Sedloky.

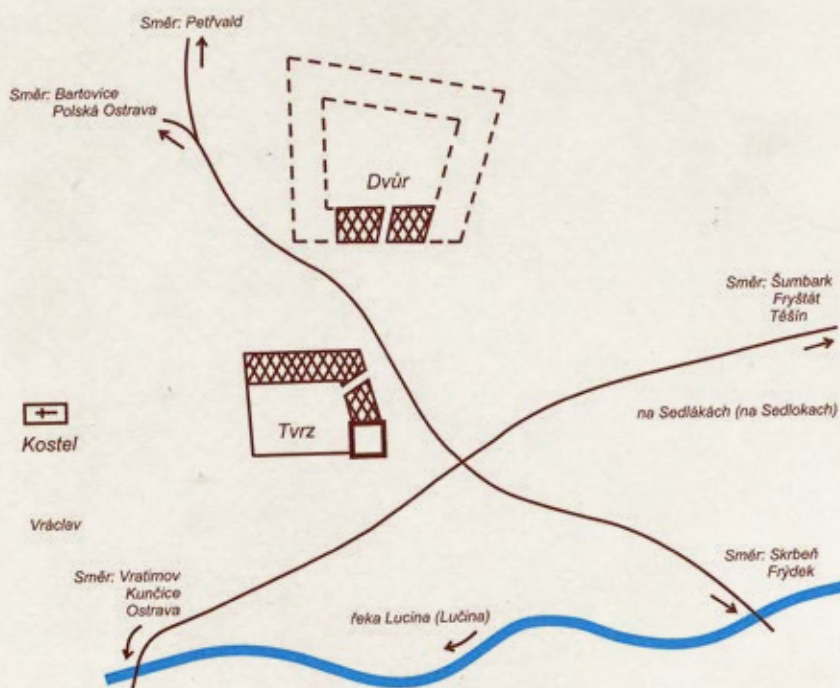
Typické dlouhé, úzké lány nově vyměřených polností jednotlivých selských usedlostí orientované severojižním směrem, byly seřazeny podél cesty vedoucí od Těšína přes Šumbark do Šenova a dále k Vratimovu, Kunčicím a Ostravě. V centru Šenova se tato cesta křížila s cestou vedoucí od Petřvaldu, Orlové a Fryštátu, která po překročení říčky Luciny a šenovských luk směřovala dále ke Frýdku.

Tvrz pánů „ze Šenova“ byla vystavěna u křižovatky těchto obchodních cest a umožňovala jejich kontrolu. Důležitá dispozice zůstala v Šenově zachována po sedm následujících století. Křižovatka, neb jakási „náves“ pod zámekem, který v průběhu historického vývoje nahradil zmiňovanou tvrz, byla až do druhé poloviny 20. století centrem Šenova a zároveň nejfrekventovanějším místem v obci.

Tvrz nebyla nikterak veliká. Gotické tvrze byly obvykle tvořeny pouze jedinou mohutnou, několikapatrovou obytnou věží, která byla pevná, obvykle zděná, nejčastěji kamenná. U ní se nacházely další budovy jejího hospodářského zázemí sloužící rovněž k bydlení. Často byly vystavěny pouze ze dřeva. Vzhled a půdorys těchto budov byl určen požadavky na jejich výstavbu z hlediska funkčnosti, například obranné, či byl přizpůsoben dané terénní dispozici, často proto byly nepravidelného půdorysu. V následujících obdobích renesance, baroka již byla respektována geometrická pravidelnost založení staveb. Dle této skutečnosti je mnohdy možné určit původ objektů, nebo rozpoznat jejich části, vystavěné již v období předrenesančním. Podle nepravidelného půdorysu později vystavěného zámku v Šenově je proto možné usuzovat, že některé budovy, které ho tvořily, byly vystavěny na základech staré tvrze. Hranolovitá věž zaniklé tvrze tvořila jihovýchodní nároží zámku. K ní přiléhala budova lichoběžníkového půdorysu, která byla později přestavěna v jeho východní křídlo. Podobnost pětibokého objektu tvrze se starými, o mnoho většími křižáckými hrady je jistě jen náhodná.

Šikmý“ tvar půdorysu budovy byl pravděpodobně určen polohou cesty, která podél ní vedla. Směřovala od již zmiňované křižovatky cest u tvrze k Bartovicím a dále na Polskou Ostravu.

Obr. 2. Na mapce jsou zakresleny budovy tvrze a dvora v Šenově, včetně vyznačení směřování středověkých cest. Dřevěné stavby jsou vyznačeny šrafováním. Zděná věž tvrze je vyznačena šedě a ohraničena silnou čarou. Plocha bez výplně představuje nádvoří tvrze. V severní části mapky se nachází budova brány dvora, jehož součástí bylo také panské sídlo, čárkovaně je naznačeno možné situování dalších objektů dvora.

Cesta vedla v těchto místech mezi objektem tvrze a dvorem, jehož obytná budova stála jen několik desítek metrů severněji. Rovněž její půdorys je nepravidelného lichoběžníkového tvaru, z čehož je možné odvodit její předrenesanční původ. Následně byl šenovský dvůr přesunut více severně, obytná budova byla přestavěna a začleněna mezi objekty renesančního zámku. Stala se budovou severní brány, chránící k němu přístup od severu. Propojením těchto, možná i dalších, dnes již neexistujících budov a ohradních zdí vznikl poměrně rozsáhlý areál, který je možné nazvat opevněným panským dvorem s tvrzí - sídlem pánů „ze Šenova“.

Maršálek těšínského knížete „Sasske von Schönow“ měl syna Jana. Držení Šenova Janem Šaškem ze Šenova je doloženo listinou sepsanou dne 15. července 1408. „Těšínský kníže Boleslav I. v ní potvrzuje, že Jan Šašek ze Šenova „Joanes Schasco heres et posse-

ssor villa Schövwaw“ i budoucí držitelé Šenova jsou povinni ze svých zdejších poddaných odvádět vikářům vratislavské kapituly roční plat 6 hřiven pražských grošů podle polského počtu ve čtyřech ročních splátkách po 1,5 hřivny v termínech svátků Povznesení sv. Kříže (14. 9.), sv. Lucie (13. 12), popeleční středy a Letnic. Uvedený Jan Šašek ze Šenova již v roce 1407 svědčil ve sporu těšínských knížat s Hanušem Opavským a následně, v roce 1409, byl svědkem prodeje sousední vsi – Petřvaldu.⁵

V první třetině 15. století rovněž náš kraj zasáhly husitské války. Těšínský kníže Boleslav I. listinou datovanou 7. 3. 1423, udělil městu Frýdku za odhodlaný postoj vůči vojskům spojenece husitů, litevského knížete Zikmunda Korybutoviče, táhnoucích z Polska do městečka Oder, významná práva. Svědkem udělení těchto výsad byl „Lorentz Sasske unsir marschalek“ – Lorenc Sasske, náš maršálek.

Skutečnost, že tento Sasske (Šašek) byl také držitelem Šenova, je patrná ze zápisu sepsaného při udělení práv městu Bílsku dne 8. 11. 1424. Mezi svědky je uveden „Lorentz Sasske von Schonau, unser marschalek“.⁶

Ve dvacátých letech 15. století bratři Lorenc (Vavřinec) a Mikuláš ze Šenova a z Petřovic byli majiteli Čertovy Lhotky, jak zněl původní název vesnice, nyní tvořící jednu

Obr.3. Listina opolského knížete a majitele Ostravy Bolka z r. 1426, kterou potvrzuje prodej vsi Čertovy Lhotky bratry Lorentzem a Niklasem von Schonaw ostravskému měšťanovi Besu Mertenovi.

z městských částí Ostravy – Mariánských Hor. Dne 25. 4. 1426 „Lorentz von Schonaw brudeis Niclas von Schonaw“ se souhlasem opolského knížete Bolka, tehdejšího zástavního pána hukvaldského panství a města Ostravy, prodali Čertovu Lhotku za 50 kop českých grošů ostravskému měšťanovi Bezu Mertenovi.⁷

V roce 1428 obsadili Moravskou Ostravu husité. Ostravští měšťané před nimi uprchli. Již v srpnu téhož roku však pod tlakem vojsk slezských knížat, vedených knížetem Boleslavem, byli nuceni Ostravu opustit.⁸ Od Ostravy nepřilíš vzdálený Šenov nebyl patrně podobných válečných událostí rovněž ušetřen.

Lorenz „ze Šenova“, maršálek těšínského knížectví a hejtman velkého Hlohova, se v této době nacházel na Velkém Hlohově. Zajišťoval jeho obranu proti husitům. V roce 1433 zde pečeti znakem pánů ze Šenova – „jelenorybou“. Psal se s predikátem „ze Šenova“, tudíž v Šenově žil a měl své sídlo. Již tehdy však mohl být Šenov rozdělen mezi něj a uvedeného bratra Mikuláše ze Šenova, jelikož v první polovině 15. století „na Šenově seděl též“ „Nickligh von Schonaw“ (Mikuláš „ze Šenova“). Doložen je jako svědek prodeje vsí Pruchné a Malé Pruchné 13. 7. 1436.⁹

Další osudy pánů na Šenově značně ovlivnily události v období určité nestability následující po husitských válkách. V roce 1438 hrad Hukvaldy a celé hukvaldské panství, následně v roce 1439 město Moravskou Ostravu a Polskou Ostravu s hradem a okolím, získal za nejasných okolností Jan Čapek ze Sán. Jan Čapek ze Sán, bývalý husitský hejtman, velitel Sirotcí jízdy, který je znám svým útekem z bitvy u Lipan, po husitských válkách vstoupil do služeb polského krále. Stal se jeho nejvyšším polním hejtmanem v Uhrách. Jan Čapek ze Sán si byl vědom strategického významu Ostravy, v níž se setkávaly významné cesty spojující Moravu, Slezsko, Polsko a Uhry. Snažil se ji proto chránit jakýmsi systémem předsunuté obrany, je doloženo, že měl své lidi ve Václavovicích a také v Šenově.

V této souvislosti je možné předpokládat existenci určitého opevnění střežícího přístupové cesty k Ostravě, nejpravděpodobněji opevněného dvora, nebo tvrze, který se nacházel v Šenově. Držitelé panství v okolí Ostravy byli přinuceni přiklonit se na jeho stranu. Mezi nimi pánové Mikuláš z Wolfenberka na Paskově, Zbyněk ze Šumbarku, ale také Mikuláš ze Šenova, které nazývá svými „služebníky“ a jsou uváděni jako svědci na několika listinách Janem Čapkem vydaných. Ve správě drženého majetku si Jan Čapek ze Sán počíná jako jeho suverénní pán. Některým bývalým držitelům místních panství je „za věrné služby“ opět uděluje.¹⁰

V této době je poprvé zmiňován sousední Šumbark, dle něhož se psal Zbyněk ze Šumbarku. V prostředí slezského Těšínska se jedná o zcela neobvyklé jméno „Zbyněk“. Patrně se jednalo o spolubojovníka Jana ze Sán, který pocházel z Čech a za věrné služby

mu byla patrně udělena část tehdejšího Šenova, „Schonau“– „Krásné nivy“, díl zvaný - Krásný vrch – „Schönberck“, neboli Šumbark.

Mikuláš ze Šenova–„Niclas von Schonaw“– figuruje v letech 1446, 1449, 1450 mezi svědky různých prodejů nemovitostí na Těšínsku.¹¹ Mikuláš patrně držel půli Šenova. Na kopci mezi řekou Lucinou a Datyňským potokem, nyní zvaném Skrbeň, vystavěl tvrz, či opevněný dvůr. Rozlohou se téměř shodoval s panským sídlem na protější straně řeky, v centru Šenova. Tvrz stávala v místě, kde se donedávna nacházel dvůr na Skrbni. Okolními nivami a vodními toky byla dobře chráněna, snad ona byla tou vodní tvrzí v Šenově, zmiňovanou některými historiky.

Po smrti Jana Čapka ze Sán, po roce 1450, se situace značně změnila. Jeho přívrženci zmizeli z historické scény a jimi držené majetky na Těšínsku přešly do rukou knížete. Čapkův spolubojovník, bývalý husitský hejtman Jan Tršický z Doloplaz, v roce 1476 „dobrovolně“ odevzdal hrad Polskou Ostravu do rukou knížete Kazimíra.¹² Také Šumbark přešel do držení těšínského knížete.

Stejný osud stihl patrně rovněž Mikuláše ze Šenova. Jeho opevněné sídlo a díl Šenova, který mu připadl knížeti. Šenov, či jeho část, však stále patřil Janovi ze Šenova, dědici po Lorenci Šaškovi, uvedenému v záznamech z let 1407, 1408, 1409. S Janem Čapkem nespolupracoval, v době jeho vlády nad krajem okolo Ostravy v Šenově patrně tehdy nepobýval. Následně je připomínán v roce 1447, v němž se Jan ze Šenova upomíná u Oldřicha z Boskovic o peníze, kterými jeho otec Lorenc Sasske ze Šenova ručil za pana Ješka z Boskovic.¹³

Nejasná zmínka, snad o Janovi z rodu „Šašků“, pochází rovněž z roku 1461. Tehdy těšínský kníže Přemysl II. dne 24. 4. 1461 urovnával spory o dědictví mezi bratry Mikulášem a Petrem z Karviné. Svědkem byl jistý „Joanne Schaksochowsky“¹⁴

Jan ze Šenova v roce 1476 též vlastnil „zboží“ v Zábřehu nad Odrou. Dle záznamů se však jednalo pouze o čtyři „podsedky“ (chalupníky).¹⁵

Jana ze Šenova však v žádném případě nelze ztotožnit s Janem Lvíkem ze Šenova, který údajně držel Šenov, či jeho část, již před rokem 1456.¹⁶ V Listinári Těšínska se v roce 1440 objevuje „Lwik z Mistřovic“. Společně s jistým Mikulášem Staškem (?) z Petrovic svědčí u prodeje vesnice Vendryně, prodané za 450 kop českých grošů Jakoubkovi z Březovic.¹⁷ Rod „Lvíků“ mohl být nástupnickým na dílu vesnice Mikuláše ze Šenova. Po nabytí Šenova se „Lvíci“ počali psát s přídomkem „ze Šenova“, podobně jako před nimi Šasci ze Šenova. V listině, datované 2. 11. 1481 ve Fryštátu, je uveden jako svědek prodeje vesnice „Věřovice“(?), kterou prodal Martin Šambor ze Šumbarku za 170 kop grošů Janu Dluhášovi, je tam psán jako „Mikuláš Lvík ze Šunova“.¹⁸ Mikuláš Lvík je prvním doloženým z rodu „Lvíků“, píšícím se „ze Šenova“. Jan Lvík ze Šanova“ je poprvé

připomínán až v roce 1496. Dne 9. 8. 1496 svědčí prodeji „starého a nového“ domu v Těšíně, nacházejících se u horního kláštera, jež prodal kníže Kazimír za 210 zlatých městu Těšínu.¹⁹

Nelze opomenout události druhé poloviny 15. století. Česko – uherské války tehdy patrně zasáhly také náš kraj. Po úmrtí krále Jiřího z Poděbrad v roce 1471 spory o český trůn mezi Matyášem Korvínem a Vladislavem Jagelonským přerostly v pravidelnou válku.²⁰ Uherská neb polská vojska se s největší pravděpodobností protáhla také Šenovem ležícím na staré středověké cestě spojující Těšín s Opavou. Snad v důsledku neblahých událostí, které se tehdy mohly v Šenově odehrát, došlo v roce 1496 k postavení nového kostela, sv. Mikuláše,²¹ který nahradil kostel uváděný již v roce 1447 v souvislosti s odvodem Svatopetrského halěře. Po ukončení válečných událostí, kterými bylo 15. století naplněno, musel těšínský kníže Kazimír urovnávat neoprávněné majetkové újmy, k nimž tehdy došlo.

K roku 1496 se rovněž vztahuje zmínka o údajném prodeji dílu Šenova Janem Lvíkem ze Šenova, uskutečněném již 10. 10. 1480 a potvrzeném knížetem Kazimírem dne 13. 5. 1511.²² Připomínaný prodej Šenova v roce 1480 není doložen patřičným odkazem, potvrzení jeho prodeje v roce 1511 se v Listináři Těšínska rovněž nenachází. Zmínky o Mikuláši Lvíkovi z roku 1481 a Janu Lvíkovi v roce 1496, píšícími se „ze Šenova“, a následně o Václavu ze Šenova, svědčícím dne 5. 6. 1503 v Těšíně²³, jsou posledními připomínajícími členy rodů píšících se „ze Šenova“. „Páni ze Šenova“ drželi Šenov více než sto let, patřili do blízkého okruhu těšínských knížat a řadili se k nejvýznamnějším rodům na Těšínsku.

V roce 1522 jsou na Šenově připomínáni Rotmberkové z Ketře a příslušníci rodu píšícího se „z Belku“.²⁴ Držitel jednoho z dílů Šenova, Jan Čepla z Belku, dne 18. 9. 1523 pečeti na Šenově. („Šanově“). Není však zcela zřejmé, zda se skutečně jednalo o „náš Šenov“ na řece Lucině.²⁵ Zmiňovaní držitelé Šenova, následující po pánech „ze Šenova“, jsou uváděni pouze v pracích starších historiků. Jako nejpravděpodobnější se však jeví, že Šenov koncem 15. století přešel zpět do rukou těšínského knížete Kazimíra II.

V souvislosti s nálezem podpůrcího listu Magdalény Rottenberkové z Ketře v pozůstalosti Václava Skrbenského z Hříštvě ale lze najít určitou spojitost s jeho koupí Šenova okolo roku 1575.²⁶

Sedlničtí z Choltic

Milan Pastrňák

Od roku 1531 byl držitelem Šenova Jan Sedlnický z Choltic.¹ Připojil jej ke svým majetkům, které na Těšínsku držel již od počátku 16. století.

Jan Sedlnický z Choltic dne 12. prosince 1508 koupil od Václava Hrivnáče z Heraltic za 5330 uherských zlatých hrad a panství Polskou Ostravu. Již před tímto datem však vlastnil Vratimov, neboť při koupi Polské Ostravy se psal s přídomkem „na Vratimově“. Svatbou s Markétou Osinskou z Žitné rozšířil své majetky o Heřmanice, Vrbici a Záblatí.

Jan Sedlnický z Choltic, držitel Polské Ostravy a několika okolních panství, včetně Šenova, byl od roku 1529 zemským hejtmanem Těšínského knížectví, na Těšínsku tudíž velmi váženou osobou.

S měšťany z Moravské (Německé) Ostravy však vedl neustále spory. Snažil se Polskou Ostravu vymanit z hospodářské závislosti na přes řeku ležícím městě Ostravě. Od poloviny 15. století byla Polská Ostrava spojena s městem Ostravou mostem.

Jan Sedlnický na něm zavedl mýto a na své straně řeky dovolil výstavbu šenkovních domů, prodej piva a kořalky. Kupcům zde povolil předkup dobytka.

Posledním společným držitelem obou Ostrav – Janem Čapkem ze Sán – byl v první

Obr. 2. Kamenná deska s erbem a letopočtem dokončení přestavby ostravského hradu.

Obr. 1. Znak Sedlnických z Choltic.

polovině 15. století na řece Ostravici zbudován jez, ten však přiváděl vodu pouze na ostravské městské mlýny. Když jez poškodily povodně odmítal je Jan Sedlnický, i přes v roce 1514 uzavřenou smlouvu s olomouckým biskupem, opravit. Opravil jej, až mu biskup Thurzo zaplatil 50 kop grošů. V roce 1531 proběhla pře mezi Olomouckým biskupstvím a Janem Sedlnickým z Choltic o průběh hranice mezi oběma panstvími v oblasti Ostravy. Mezi obyvateli a držiteli obou Ostrav docházelo k ostrým sporům, dokonce i k vzájemnému napadání, vyústujícím až k zabití jednoho z biskupských úředníků. Spor byl ukončen potvrzením průběhu hranice uprostřed řeky Ostravice, stanovené smlouvou, uzavřenou mezi Olomouckým biskupstvím a Těšínským knížectvím již v roce 1297.

V roce 1534 započal Jan Sedlnický výstavbu, na svou dobu velkorysého vodního díla – téměř 10 km dlouhé vodní strouhy, kterou svedl část vody z řeky Ostravice od Vratimova do řeky Luciny a u jezu pod Polskoostravským hradem ji vypouštěl zpět do řeky Ostravice. Svedenou vodu využíval pro své rybníky a pohon mlýnů v Kunčicích, Kunčičkách, Bartovicích, Zárubku a Polské Ostravě.

Mezi léty 1533 až 1548 nechal Jan Sedlnický z Choltic přestavět Polskoostravský hrad v renesanční zámek. Pracoval pro něj vlašský zednický mistr Matys a také mistr Carios, které za tímto účelem Sedlnickým zapůjčil těšínský kníže.²

Jan Sedlnický z Choltic zemřel 21. 4. 1551, jeho statky zdědili synové Václav (+1572), Zikmund (+1564), Jiřík (+ 1568) a Albrecht (+1582).³

Vratimov, Velké Kunčice a Šenov po něm získal Albrecht Sedlnický z Choltic.

Držení Šenova Albrechtem Sedlnickým potvrzují záznamy o sporu, který vedl s olomouckým biskupem Markem Khuenem v roce 1561. Dne 31. prosince 1560 zadržel Albrecht Sedlnický z Choltic biskupovy lidi, včetně koní a povozů, vezoucí sůl z Polska na Moravu, kteří se cestou přes Šenov a Kunčice snažili vyhnout placení mýta na mostě přes řeku Ostravici v Polské Ostravě. Biskup Marek si proto stěžoval těšínskému knížeti, že Albrecht Sedlnický z Choltic jeho lidi zadržel: „...na svobodné cestě přestože v tej vsi své Šenově žádného mýta spravedlivého nemá“. Spor, o němž biskup informoval i císaře, byl ukončen až po jednání zástupců obou zúčastněných stran v Moravské Ostravě. Sedlnický byl nucen vrátit vozy, koně, lidi i sůl, což učinil. Největší balvan zadržené soli si však ponechal.⁴

Olomoucký biskup Khuen však měl s Albrechtem Sedlnickým problémy i nadále. Opět si na něj stěžuje knížeti Frydrychu Kazimírovi, že 31. 12. 1563 Albrecht nechal Mikuláše Hynala z Kornic „z jeho Ostravy“, který jel s pacholky koňmi a povozem pro dříví do lesů Albrechta Sedlnického z Choltic, zadržet a nechce biskupovi koně a povoz vrátit, „... což nám za odpověď dává, nýbrž těch koni i s vozem vrátiti zanedbává.“⁵

Albrecht Sedlnický z Choltic byl ženatý s Alenou Skrbenskou z Hříště, sestrou bratří Skrbenských z Hříště, kteří se následně tak zásadním způsobem zapsali do historie Kunčic a Šenova. S Alenou, rozenou Skrbenskou, měl tři syny: Jana, Petra a Václava.⁶ O Janovi a Václavovi není mnoho zpráv. Petr Sedlnický z Choltic založil v roce 1596 na katastru Vratimova ves Rakovec.⁷ Následně však také „mizí“ z historické scény. Genealogie rodu Sedlnických z Choltic je stále jaksí „rozpracovanou“, její nepřehlednost patrně souvisí s aktivním zapojením části příslušníků rodu do stavovského povstání. V druhé polovině sedmdesátých let 16. století opustil Albrecht Sedlnický z Choltic Velké Kunčice a ponechal si pouze Vratimov. Údajně žil na tamním panském dvoře. Albrecht Sedlnický

z Choltic na Vratimově zemřel v roce 1582, jak je zapsáno na jeho náhrobní desce, nalezené ve sklepení budovy bývalého gymnázia na Slezské Ostravě, které předcházela zrušený protestantský kostel.⁸ Jeho manželka Alena, rozená Skrbenská z Hříště, zemřela o 10 let později v roce 1592.

Mnohdy bývá uváděno, že šenovský zámek byl vystavěn v druhé polovině 16. století pány Sedlnickými z Choltic, jimž šenovské panství tehdy náleželo. V první polovině 16. století Sedlničtí vyvíjeli značné stavební aktivity v místě svého tehdejšího rodového sídla v této oblasti, v Polské Ostravě. Po dokončení prací tak teoreticky mohlo dojít k výstavbě nových panských objektů rovněž na dalších jejich panstvích v okolí Polské Ostravy, snad i v Šenově. Albrecht Sedlnický z Choltic držel Velké Kunčice do roku 1577, tehdy byly patrně položeny základy k výstavbě tamní menší tvrze.⁹ Oproti tomu ve Vratimově, který si Albrecht ponechal, již dříve existovalo staré panské sídlo po rodu Mniszků. Jiří Mniszek si v roce 1488 nechal držení Vratimova potvrdit těšínským knížetem Kazimírem II.¹⁰ Následně, patrně v roce 1508, jej však prodal již zmiňovanému Janu Sedlnickému z Choltic.

Páni Sedlničtí z Choltic, přestože mnozí z nich byli velice prchlivými, byli zdatnými hospodáři. O své majetky se starali, zvelebovali je a rozšiřovali, jak již bylo uvedeno. Šestnácté století všeobecně bylo obdobím rozvoje hospodářství. Nejvíce byl patrný rozvoj hospodářství vodního. Zakládány byly nové rybníky a budována vodohospodářská zařízení za účelem využití síly tekoucí vody. Rovinatá část Šenova a řeka Lucina poskytovaly předpoklady k vybudování rovnou několika rybníků.

Pomalý tok klikatící se řeky Luciny však nebyl vhodný k přímému využití pro pohon mlýnů. Sedlničtí však disponovali zkušenými pracovníky a staviteli, kteří se dokázali s tímto problémem vyrovnat. Koryto řeky propojili dvěma kanály, neboli strouhami, zkrátili tak délku vodního toku a tím zrychlili a zesílili její proud takovým způsobem, že jím bylo možné pohánět mlýny a další zařízení. Kratší strouha sloužila pro pohon mlýna pod Skrbní „Ve vrbičkách“. Další, významnější strouha byla asi 2 kilometry dlouhá. Sváděla vodu z řeky Luciny pod místní částí Sedloky, vedla centrem obce, tam voda poháněla mlýn a pilu pod šenovským zámkem, do Luciny vyúsťovala před současným mostem u Volenského rybníka.

Obr. 3 Detail mapy III. vojenského mapování sestavené mezi léty 1876 – 1878 se zakreslením centra Šenova s kostelem, zámkem, domy v „podzámčí“, s vyznačením mlýna a mlýnské strouhy – siná černá čára.

Obr. 4 Pozůstatek strouhy v centru obce u zahrady ak. mal. V. Wünsche pod Zámeckým parkem.

Šenov v době, kdy náležel pánům Sedlnickým z Choltic, nebyl sídlem jeho držitele, nebylo tudíž důvodu k výstavbě zámku. Je však možno předpokládat, že se zde nacházely objekty pozůstalé po jeho dřívějších majitelích – Šašcích ze Šenova. Byl to starý panský dvůr s tvrzí, který byl za účelem správy šenovského statku využíván. Budovy, patrně z větší části dřevěné, již byly zchátralé a musely být opraveny nebo nahrazeny novými, nejpravděpodobněji již zděnými, vystavěnými na jejich původních základech. Přestavbu starého panského sídla v Šenově je možné považovat za počátky výstavby renesančního zámku.

Nutno podotknout, že v Šenově nikdy neproběhl žádný archeologický průzkum. Nedochovaly se ani plány výstavby a přestaveb zámku, jeho podobu je možné odvodit pouze ze zakreslení do dobových map a částečně rovněž z několika neúplných popisů a fotografií, které zachytily vzhled zámku na počátku 20. století – nedlouho před jeho zbouráním.

Počátky zámku v Šenově

Milan Pastrňák

Obr. 1. *Renesanční brána šenovského zámku.*

S výstavbou zámků všeobecně, jakožto objektů nového druhu šlechtických sídel, určených především k obývání, bylo započato v období raného novověku. Zámky nahradily hrady a tvrze, v jejichž stavebním řešení byl před obytnou funkcí upřednostňován obranný význam. S rozvojem vojenské techniky, hlavně pak dělostřelectva, přestaly být hrady nedobytnými a nezaručovaly již bezpečnost jejich majitelů. Zámky poskytovaly mnohem pohodlnější a luxusnější bydlení. Typologií staveb vzdáleně navazovaly na antická a římská sídla na venkově – vily či paláce. Historické období, v němž zámky vznikaly, se příznačně nazývalo renesance.

Do našich končin, do Slezska a na severní Moravu, se renesanční stavební sloh rozšířil v první polovině 16. století. V některých případech přetrvával až do druhé poloviny století sedmnáctého. Zámky stavěné ve slohu tak zvané severské renesance mnohdy nebyly opatřeny pro renesanci tak typickými arkádami. Vyznačovaly se však provedením renesančního štítu s grafickou úpravou fasády. Nebyly-li zámecké objekty postaveny zcela nově, „na zelené louce“, vznikaly obvykle přestavbou staršího panského sídla, hradu či tvrze, při čemž byla částečně dodržena jejich obranná dispozice.¹

Obydlím nižší šlechty, žijící na venkově na svých statcích, přímo v centru svého hospodářství, ve dvoře, obvykle býval pouze jediný výstavnější objekt, panský dům, obklopený stájem, sýpkami a stodolami. Při přestavbách v renesanční sídlo byly původní, často dřevěné panské budovy nahrazeny zděnými, nejčastěji patrovými, avšak stavební uspořádání původního dvora zůstalo obvykle zachováno. Vznikaly tak jakési zámky ve dvoře, v jejichž blízkosti se i nadále nacházely sýpky, stáje a podobně. Změnila se pouze kvalita bydlení.

Tak tomu bylo rovněž u dodnes zachovaných zámků v okolí Šenova, na Šumbarku, v Bludovicích, které vznikly přestavbou panského obydlí ve dvoře. V Dolních Bludovicích je možné návaznost hospodářských budov na zámecký objekt vysledovat i v současnosti. V dobových záznamech, pocházejících ze 16. a 17. století, mnohdy nebývá rozlišováno mezi názvy „dvůr“ a „zámek“.

V Šenově rovněž vznikl přestavbou a dostavbou nových budov k staršímu objektu tvrze a jejich sjednocením uzavřený objekt renesančního zámku, jehož základní půdorys je znám ze zakreslení do map II. a III. vojenského mapování a Stablního katastru, sestavených až v 19. století. Nepravidelný půdorys některých budov zámku však jednoznačně vypovídá o tom, že byly vystavěny na základech starších objektů, pocházejících již z doby předrenesanční, z časů, kdy Šenov drželi již zmiňovaní Šašci ze Šenova.

S přestavbou starších budov, panského sídla v Šenově bylo patrně započato, jak již bylo uvedeno, v průběhu 16. století za jeho držení Sedlnickými z Choltic. Páni Sedlničtí z Choltic se zřejmě setkali s nutností opravit starou šenovskou tvrz, která byla společně

s přilehlým dvorem sídlem jejich správy šenovského panství. Na původních nesouměrných lichoběžníkových základech staré tvrze vystavěli nové zděné budovy, které později tvořily východní a severní křídlo vystavěného zámku.² Do stavby byl začleněn také mohutný korpus věže původní tvrze, která tvořila jeho jihovýchodní nároží. Východním křídlem prostupovala z mnoha fotografií známá renesanční brána. (Viz: foto v úvodu kapitoly.)

Sedlničtí přestavbou staré tvrze a jejím obnovením v nové renesanční podobě položili základ pro výstavbu šenovského zámku. S jeho výstavbou však bylo započato až na počátku 17. století novými majiteli Šenova – pány Skrbenskými z Hříště. Vystavěny byly budovy jižního a západního křídla zámku. Vzhled těchto budov je zachycen na fotografiích, pořízených ve dvacátých letech 20. století, sice tehdy již chátrajícího zámku, avšak o zámku vypovídají mnohé.

Jižní křídlo zámku bylo patrně postaveno v místech, kde se nejprve nacházela pouze hradební zeď tvrze. Jižní venkovní zeď této nové renesanční budovy byla pravděpodobně vystavěna na jejích kamenných základech

Zdivo bylo podepřeno, pro renesanční stavitelství typickými zpevňujícími pilíři. Menší okna v přízemí budovy s kamenným ostěním byla opatřena mřížemi.

Obr. 2 Fotografie části již zchátralé jižní strany zámku ve dvacátých letech 20. století. Na ní je zřetelně viditelný kamenný základ a na něm vystavěná cihlová zeď.

První patro budovy bylo již reprezentativnějšího provedení, s velikými okny. Střecha s vikýři a věžičkou v sobě spojuje znaky následné barokní a empírové přestavby zámku.

Budova jižního křídla zámku byla poměrně veliká, 70 metrů dlouhá. Na odvrácené straně budovy, v nádvoří, byly vystavěny arkády. Ty byly propojeny schodišti situovanými v západním a východním křídle zámku.

Západní křídlo zámku bylo rovněž postaveno nově a napojovalo se na starší objekt severního křídla, obnoveného patrně již Sedlnickými z Choltic v 16. století.

Východním a západním křídlem zámku prostupovaly brány. Je možné připustit, že v určitém časovém období bylo nádvoří zámku z východní a západní strany z části uzavřeno pouze zdí a hradbou, se vstupními bránami.

Obr. 3. Západní křídlo zámku je zachyceno na fotografii z dvacátých let 19. století, v době bourání zámku. Také na této straně se v jižní části v přízemí nacházejí menší renesanční okna.

Šenov, jako jedno z mála míst nacházejících se ve Slezsku u hranice s Moravou, je zakreslen v Komenského mapě Moravy a je zde označen příslušnou značkou pro lokalitu, v níž se nachází zámek a kostel. Rytina Komenského mapy Moravy, vytvořená Abrahamem Goosem, vyšla poprvé tiskem v roce 1624. Zaznamenání Šenova do této mapy dokazuje, že již tehdy se v Šenově nacházel významný panský objekt, nejpravděpodob-

